

Verksamhetsberättelse 1999

Arbetsgruppen föreslår följande verksamhetsberättelse för 1999.

Vattenvårdskommittén har under året bestått av följande personer:

Ordinarie ledamöter	Suppleanter	Miljönämnd
John Aanesen	Jan-Axel Roslund	Eslöv
Mariet Brandwijk	Alvar Peterson	Kävlinge
Leif Olsson ordf.	Thomas Wigström	Landskrona
Kjell Christensson v ordf	Stefan Andersson	Svalöv

Leif Ohlsson har under hösten slutat i miljönämnden och ersatts av Sven-Olof Westman

Arbetsgruppen har bestått av följande tjänstemän:

Representant	Ersättare	Miljöförvaltning
Eva Tronarp bitr. sekr.	Birgitta Karlsson	Eslöv
Björn Sanzén	Tom Nielsen	Kävlinge
Högni Hansson sekr.	Olle Nordell	Landskrona
Thomas Arnström	Petter Ljungberg	Svalöv

I arbetsgruppens och kommitténs möten har även Gunnar Andersson på Länsstyrelsens miljöenhet och representant från Ekologgruppen deltagit.

Årsmöte

Årsmötet hölls den 12 februari 1999 i Landskrona. Högni Hansson redogjorde för 1998 års verksamhetsberättelse och innevarande års verksamhetsplan. Till ordförande i kommittén till nästa årsmöte valdes Leif Olsson, Landskrona och till vice ordförande Kjell Christensson, Svalöv. Till sekreterare till nästa årsmöte utsågs Högni Hansson, Landskrona och till biträdande sekreterare Eva Tronarp, Eslöv. Ordförande, vice ordförande och sekreteraren utsågs att teckna kommitténs firma.

Vårsmöte

Vårsmötet hölls den 19 maj på gården Hildero i Asmundtorp i Landskrona kommun. Till vårmötet inbjöds representanter för myndigheter som hanterar vattenfrågor, natur- och miljöorganisationer, lantbruksorganisationer och sportfiskeföreningar. Högni Hansson redogjorde för 1998 års verksamhetsberättelse och innevarande års verksamhetsplan. Presentation av vattenkontrollen 1998 gjordes av Johan Krook. Kristian Wennberg, länsstyrelsen, redovisade resultat från det intensiva mätprogrammet (Jordbrukets Recipient Kontroll, JRK) i Örstorpsbäcken. Agronom Lotten Westberg redogjorde för rapporten "Vägar till ett uthålligt jordbruk i Saxån-Braåns avrinningsområde". Mötet avslutades med en exkursion längs Örstorpsbäcken i Asmundtorps samhälle.

Yttranden

Kommittén har yttrat sig över den planerade saneringen av Dösjebrotippen som innebär en flyttning av Saxån på en sträcka över ca 330 m. Vidare har kommittén yttrat över en gångcykelbro över Saxån vid Häljarp.

Vattenkontrollen 1999 (hela vattenkontrollen redovisas i maj år 2000)

Vattenkontrollen omfattar månadsprovtagning av temperatur, pH, konduktivitet, syrgas, grumlighet, biologisk syreförbrukning, kväve och fosfor i 8 provpunkter. Dessutom tas veckoprover av kväve, fosfor och totalorganiskt kol som blandas för flödesproportionellt i två punkter. Analyserna används för beräkning av vattendragets transport av dessa ämnen. Tungmetaller och bekämpningsmedel provtas nära vattendragets mynning. Jämfört med tidigare år har bekämpningsmedelsprovtagningen utökats. Under provtagningen maj till augusti analyseras nu samtliga preparat som används i avrinningsområdet. Provtagning av glyfosat och AMPA har gjorts på 5 ställen i oktober och december. Sammanfattningen av vattenkontrollen under 1999 redovisas vid vårmötet i maj eftersom nödvändiga flödesdata från SMHI först levereras under mars månad. 1999 års vattenkontroll redovisas på kommitténs vårmöte i maj och biläggs då verksamhets-berättelsen.

Vattenkontrollen 1998

Vädret var kallare än normalt i april, november samt under sommarmånaderna juni-augusti.

Medelårstemperaturen

låg dock nära den normala, vilket betyder att vintern, speciellt januari-februari var varmare än vanligt. Årsnederbörden i Svalöv var 881 mm, vilket är betydligt mer än normalt, 698 mm, under åren 1920-1997. De nederbördsrikaste månaderna var oktober och juli.

Vattenföringen var hög 1998. Årsmedelvattenföringen vid mynningen var enligt SMHI:s pulsmodell 5,0 m³/s. Medelvattenföringen för perioden 1973-1997 har varit 3,7 m³/s och det är ända sedan 1981 som en högre vattenföring uppmätts. Den månad som hade högst flöde var oktober och den som hade lägst maj.

Totalt under 1998 uppgick transporten av kväve vid mynningen till 1230 ton, vilket är dubbelt så mycket som 1997 och högre än medeltransporten för åren 1980-1997, 1020 ton. Denna ökning beror på den höga årsmedelvattenföringen 1998. En svag tendens till minskande kvävehalterna kan urskiljas för Saxån och Braån under perioden 1980-1998, vilket troligen är ett utslag av lägre vattenföringar under den andra hälften av denna period.

Fosfortransporten uppgick 1998 till 16 ton vid mynningen, vilket är dubbelt så mycket som 1997 och något mindre än genomsnittet för perioden 1980-1994, 18 ton. Sett över en längre tidsperiod, 1980-1997, kan en tydlig nedgång i fosforhalter noteras. Även om årsmedelvattenföringen var lägre under den senare hälften av denna period, är haltminskningen alltför tydlig för att enbart förklaras av en lägre vattenföring de senaste åren. Detta framgår bl a av framräknade flödesviktade halter.

Arealkoefficienten (arealförlusten) för hela avrinningsområdet 1998 var 34 kg kväve/ha och 0,46 kg fosfor/ha, jämfört med 17 kg kväve resp 0,22 kg fosfor/ha 1997. Arealkoefficienten för kväve inom Välabäckens och Örstorpsbäckens avrinningsområden, som tillhör de mest jordbruksintensivaste områdena, var 44 respektive 38 kg/ha 1998. Den högsta arealförlusten 1998 för fosfor bland Saxån-Braåns biflöden svarade Örstorps-bäckens avrinningsområde för, med en arealkoefficient på 0,56 kg/ha och är, vilket kan jämföras med 0,32 kg/ha 1997.

Transporten av organiska ämnen, TOC (total organiskt kol), uppgick till 1200 ton vilket är mer än dubbelt så mycket som 1997, 429 ton.

De högsta kvävehalterna uppmättes i Välabäcken, och Örstorpsbäcken där årsmedel-halterna uppgick till 10 000 respektive 8 800 ug/l. I Välabäcken uppmättes en enstaka kvävehalt på hela 17 000 ug/l i januari. På flera andra provpunkter uppmättes höga kväve-halter vid detta provtillfälle samt i februari. Medelhalterna 1998 av månadsproven från Saxåns och Braåns huvudfåror var 7 700 respektive 7 100 ug/l. Nivån på dessa årsmedel-halter är ca 6 gånger högre än framräknade bakgrundsvärden för skånska slättåar.

Årsmedelhalten för fosfor var högst i Örstorpsbäcken där den låg på 129 ug/l. Medelhalterna 1998 av månadsproven från Saxåns och Braåns huvudfåror uppmättes till 106 respektive 95 ug/l. Medelhalten i Örstorpsbäcken ligger ca 6 gånger högre än de naturliga bakgrundsvärdena.

Syrgassituationen var bra vid provtagningsstillfällena vid samtliga provtagningspunkter. Analyserna av bekämpningsmedelsrester från 4 prov tagna i Saxån vid Häljarp, resulterade i att sammanlagt 3 st. olika aktiva substanser detekterades (mecoprop, bentazon och MCPA) alla ingående i olika typer av herbicider.

Metallanalyserna av vattenmossa som utplanterats på fem lokaler i vattensystemet visade att anrikningen av metallerna krom och bly var störst. En mycket hög halt av krom upp-mättes i Välabäcken vid Allarp. Årets kromhalter var på alla provpunkter utom en, de högsta som registrerats under åren 1988-1997

Bottenfaunaundersökningen 1998 föregicks av en period med höga flöden som tillsammans med den kyliga sommaren troligen påverkat bottenfaunasamhället. Både antalet arter och antalet individer var färre än vanligt. Fördelningen av individerna mellan renvatten-krävande och föroreningsstålga djur var dock liknande föregående år. Samtliga lokaler bedömdes vara betydligt föroreningspåverkade av näringsämnen, utom pkt 16 som be-dömdes vara svagt föroreningspåverkad. Liksom tidigare år fanns det flest arter i Saxån vid Saxtorp (pkt 16), varav en snäckart är rödlistad.

Utredningar och övrig provtagningsverksamhet

Information

Videofilmen

En lärarhandledning till videofilmen har tagits fram

Saxån-Braåns ekomuseum

Ett omfattande informationsmaterial om Saxåns-Braåns tillstånd, naturvärden, historia med mera har tagits fram och börjat sammanställas. Materialet skall användas i olika informationsinsatser som "ekomuseum", på Internet, och i olika former av skrifter bla en skånsk "åmansbok". En del av materialet kan återfinnas på Landskrona kommuns miljöförvaltnings hemsida <http://www.landskrona.se/kommun/miljforv>

Ett uthålligt jordbruk i Saxån-Braåns avrinningsområde

En slutrapport om resultatet av bekämpningsmedelsrådgivningen och samverkangrupper bland lantbrukare i mindre avrinningsområden har sammanställts av Hushållningssällskapet. Rapporten om vägen till ett uthålligt jordbruk i Saxån-Braåns avrinningsområde har granskats och vidareutvecklats under året.

Saxån-Braåns naturvärden

Två rapporter har tagits fram rörande vattendragets naturvärden.

I. Häckfågelinventering vid Saxån och Braån i Landskrona kommun 1999.

II. Inventering av biotoper för kungsfiskare, strömstare och fladdermöss vid Saxån och Braån 1999

Projektering och åtgärder i vattendraget samt arbeten med vattendragets natur- och rekreationsvärden

Arbetet för att verkställa Svalövssjön har fortsatt i Svalövs kommuns regi. Tegelbruksdammar vid Lönnstorp i Svalövs kommun har iordningställts för att leda in dräneringsvatten i. Mindre stigar har anlagts öster och väster om Marieholm så att ett sammanhängande promenadstråk skapats utmed Saxån kring Marieholm. 2 dammar för lokalt omhändertagande av dagvatten har färdigställts i Dösjebro i Kävlinge kommun. Eslövs kommun har antagit anvisningar för lokalt omhändertagande av dagvatten i plane-ringsarbeten. I Landskrona har viss planering påbörjats för att genomföra åtgärder med medel från det lokala investeringsprogrammet.

Handlingsprogram för vatten- och landskapsvård inom Saxån-Braåns avrinningsområde.

För att komma till rätta med problemen kring övergödningen av våra hav och vattendrag har

en rad olika beslut fattats, på såväl internationell och nationell nivå som på regional och lokal nivå. Som ett led i uppföljningen av dessa beslut har Ekologgruppen AB genomfört en utredning att ge förslag på hur näringsämnesförlusterna från marken kan minskas, och hur landskapets förutsättningar för att hysa ett rikt djur- och växtliv kan förbättras, inom Saxån-Braåns avrinningsområde. Syftet med rapporten är därför att:

- Diskutera en långsiktig målsättning och ge förslag till åtgärder som minskar närsalttransporten ut i Öresund och som ger positiva effekter för landskapet och naturförhållandena inom Saxån-Braåns avrinningsområde
- Ge förslag till handlingsprogram för genomförande av föreslagna åtgärder
- Ange lägen inom området där det finns förutsättningar för anläggning av dammar/våtmarker

Rapporten har en allmän del där vi ger en kortfattad bakgrund samt förslag till målsättning, handlingsprogram, kostnader och ett sammanfattande åtgärdsförslag presenteras. I rapportens andra del presenteras åtgärdsförslaget i detalj uppdelat efter delavrinningsområden, totalt 9 st. Dessa är i sin tur indelade i 54 mindre delavrinningsområden och för dessa redovisas uppgifter om markanvändning, hydrologi, markläckage mm. Dessutom presenteras ett omfattande kartmaterial över undersökningsområdet. Tanken är att denna del skall vara "levande" och fyllas på med uppgifter om såväl förslag till nya lägen för åtgärder som genomförda åtgärder, allt eftersom arbetet fortskrider.

Åtgärdsförslaget är uppbyggd som en katalog över områden som är lämpliga att arbeta vidare med, vad gäller anläggning av dammar, våtmarker och skyddszoner. Underlaget till katalogen har erhållits genom informations- och diskussionsmöten med markägare i samarbete med berörda LRF-kretsar. Vid dessa möten har närvarande markägare fått möjlighet att göra en intresseanmälan. Totalt har ca 150 markägare informerats på detta sätt och av dessa har 55 stycken anmält sig som intresserade för åtgärder (i form av t ex dammar) på sina marker. Totalt har ett 70-tal objekt med en areal av ca 30 hektar kommit fram på detta sätt.

Kostnaderna för att genomföra hela handlingsprogrammet har beräknats totalt till 44,6 miljoner kronor räknat i 1994 års penningvärde. Handlingsprogrammet föreslås genomföras på en period av 12 år.

Kävlinge, Landskorna och Eslövs kommuner har fått medel från det lokala investeringsprogrammet för åtgärder i Saxån. Arbetet har påbörjats.

Landkrona och Eslövs kommuner har beviljats anslag från det lokala investeringsprogrammet för ekologisk omställning av samhället. Svalövs kommun har ansökt om medel för sanering av BT-kemiområdet.

Vattenvårdande åtgärder inom Lip-programmet för Saxån-Braåns avrinningsområde

Kävlinge kommun

Arbetet med att öka den ekologiska hållbarheten i samhället, genom att minska närsalttransporten till Öresund och samtidigt skapa förutsättningarna för en ökad biologisk mångfald inom Saxån-Braåns avrinningsområde, har i Kävlinge kommun pågått sedan maj 1998. De åtgärder som utförts är anläggning av dammar och skyddszoner samt återskapande av öppet rinnande vatten.

Vid 1999 års utgång har i Kävlinge kommun ca 2 ha (2 st) damm och 2,75 ha skyddzon färdigställt medan ytterligare 1 ha (1st) damm och 0,25 ha skyddszon är under konstruktion. Återskapandet av en ca 80 m lång bäck med en fallhöjd på ca 2,5 m (Kävlinge kommuns högsta "vattenfall" ?) har även utförts. Samtidigt är ca 2 ha (4st) damm och 2 ha skyddszon projekterade och/eller upphandlade.

I tidigare vattenvårdande projekt inom Saxån-Braåns avrinningsområde i Kävlinge kommun

(1990-93) har 1,42 ha (5 st) dammar och 3,41 ha skyddszoner anlagts.

Landskrona och Eslöv

Projektets målsättning är att anlägga 14 ha (Landskrona kommun) + 12 ha (Eslövs kommun) dammar och våtmarker inom avrinningsområdet före utgången av år 2001. Projektet skall också främja den biologiska mångfalden och, i Landskrona kommun, folkbildningen. En projektledare anställdes i mitten av juni månad, och arbetar på halvtid för respektive kommun. Det första halvåret inriktades på arbetet dammar och våtmarker. Projektets tre första månader ägnades åt planering, studier av underlagsmaterial, rekognosering, fältbesök hos intresserade markägare mm. Under hösten riktades arbetet in på de ställen som bedömdes lämpliga, och avvägningar gjordes.

I Landskrona kommun hade vid årskiftet fältbesök skett hos 13 markägare, fem platser vägts av, fem dammar projekterats och fyra ärenden insänts till länsstyrelsen för samråd/tillstånd/strandskyddsdispens. Ytterligare en var redan projekterad när LIP-projektet inleddes. På två ställen har markägaren sökt och fått samråd sedan tidigare. På ett av dessa två ställen grävdes vid årskiftet en mindre damm.

I Eslövs kommun hade vid årskiftet fältbesök skett hos 11 markägare. Fyra av dessa platser bedömdes lämpliga. Två dammar hade projekterats och ärendena insänts till länsstyrelsen för samråd/tillstånd/strandskyddsdispens, medan två dammar höll på att projekteras. En plats krävde en omfattande hydrologisk utredning, vilket fördröjde arbetet.

Sammanlagt uppgick vid årskiftet grävda dammar till ca 0,1 ha (Landskrona). Dammar till en yta av ca 3,5 ha i Landskrona kommun och ca 3,2 ha Eslövs kommun var helt eller delvis projekterade.

Sammanfattningar av rapporter

I. Häckfågelinventering vid Saxån och Braån i Landskrona kommun 1999. Inom LIP projektet

Hela vattensystemet i kommunen, med tillrinningsflöden till Braån inräknade, har inventerats till fots vid 3 tillfällena under perioden 2.5-16.6. Alla arter som observerats har noterats och allt från stationärt sjungande och varnande, till ruvande och matande fåglar har ansetts vara trovärdiga häckningar. Även observerade ungvullar har bedömts som häckning, även om flygga ungar kan ha rört sig från närliggande områden. Däremot har födosökande fåglar ej medtagits som häckande, förutom ensamman simandshanar eftersom de i regel håller uppsikt över reviret där honan ruvar.

Resultat

Under inventeringen noterades 1248 häckande/troligen häckande par av 60 arter, totalt observerades 72 arter. Resultatet presenteras artvis i kronologisk ordning och det uppskattade antalet häckande par, utifrån inventeringsresultat, anges.

Nuvarande förhållanden och Hotbild

När man går längs åsystemen uppmärksammas direkt två klara problem; igenväxning och påtryckning från omgivande åkermark. De allra flesta betesmarker är under igenväxning eller är dåligt betade. På flera sträckningar ffa längs Saxån brukas marken ända in vid ån och på ett par ställen har till och med åbrinken utnyttjats. Dock är merparten av åkermarken försedd med skyddszoner och på flera ställen är nyanlagda zoner under uppväxande.

Längs Saxån norr om Dösjebro och österut till kommungränsen är däremot hagarna välbetade och området har som det ser ut i dagsläget ett högt naturvärde.

De flesta mindre skogsdungar och tätare buskvegeterade sumpområden har lämnats till fri utveckling vilket är positivt för fågelfaunan. Många tättingar, ffa sångare, är i behov av tät undervegetation för att finna lämpliga häckningsplatser. Kvarstående/liggande döda träd och buskar ger en rikare insektsfauna, vilken i sin tur gynnar ett stort antal fågelarter. Även tillgången på bohål, vilket blivit ett stort problem för många arter, är större i de orörda

partierna.

De vassbevuxna områdena längs Saxån är av betydelse för t ex brun kärrhök, säv- och rörsångare samt sävsparv. Här är de stora vassarna vid Häljarp kommunens viktigaste våtmarksområde.

Fåglar som missgynnats av minskat betestryck och igenväxning

Igenväxningen av hag- och ängsmarker, fuktängar och mader är idag ett av de största problemen för fågellivet längs våra vattendrag. Många arter har minskat kraftigt eller till och med försvunnit i stor utsträckning, tack vare den starkt försämrade betesdriften.

Här följer en kortfattad genomgång över de arter som försvunnit eller minskat kraftigt i kommunen på grund av igenväxningen.

Vit stork

Sedan länge försvunnen. Är i behov av mindre kärr och hagmarker för födosök.

Kornknarr

Sedan länge försvunnen. En av de arter som drabbats hårdast av det moderna jordbruket och minskande arealer öppen ängsmark.

Enkelbeckasin

Har drabbats hårt av utdikning och brist på små kärr och blötängar. Häckar numera ytterst sällsynt i anslutning till Saxåmynningen.

Storspov

Är numera troligen helt försvunnen som häckfågel i kommunen. Häckade förr på strandängar och i större hagar längs åsystemen.

Rödbena

Har försvunnit från åsystemen tack vare igenväxningen. Häckar numera endast på välbetad strandängar vid Saxåmynningen.

Kornsparv

Häckade fortfarande i mitten av 70-talet vid Tofta. Har gått tillbaka katastrofalt i hela Skåne, mycket beroende på minskade arealer betesmarker.

Starkt minskande arter

Tornfalk, raphöna, gulärta, ängspiålar, buskskvätta, hämpling och gulsparv

Samtliga dessa arter är hotade på grund av igenväxning och arealminskning av ängs- och hagmarker, vilket har försämrat jakt- och häckningsmöjligheterna.

Åtgärdsförslag

För att Saxån och Braån skall återfå sitt tidigare värde för fågellivet, krävs att vissa åtgärder genomförs. Här följer några förslag på lämpliga åtgärder för att stärka och förbättra för fågellivet inom området.

- Ökad betesdrift på de marker som idag ej håller ett tillräckligt antal kreatur
- Årlig slåtter av ängsmark där betesdjur ej finns att tillgå
- Upprensning av dammar i anslutning till vattendragen
- Viss vassbekämpning vid Häljarps våtmark för att skapa öppna ytor för häckande och rastande sjö- och vadarfåglar
- Anläggande av skydds zoner längs hela åsystemet, bör även göras där sådana saknas i de delar som ligger utanför kommunen
- Lämna lövskogsdungar och sammanhängande tätare buskmarker till fri utveckling
- Anlägga dammar på lämpliga ställen, dock ej på äldre betesmark som bör bibehållas i nuvarande utseende

Det absolut viktigaste området för fågellivet kring Saxån och Braån är hagmarkerna vid Österfälad och våtmarken vid Häljarp. Järnvägsbygget är ett klart störande men tillfälligt ingrepp, och förhoppningsvis kommer markerna kring bygget att återställas på ett vettigt sätt.

Det är av stor betydelse att öka betestrycket framförallt på Österfälads södra del under våren. Det stora vassområdet i östra delen av Häljarps våtmark bör även reduceras och här vore det lämpligt att även ha betesdjur för att hålla nere vegetationen. I den östra delen av våtmarken bör även viss vassbekämpning genomföras och den södra stranden av klarvatten-ytan bör friläggas från vegetation för att gynna rastande sjöfåglar och framförallt vadare. Vid Braån mellan Munkebäck och Brovalla är samtliga hagmarker under stark igenväxning.

Ett ökat betestryck eller alternativt slåtter skulle öka områdets värde väsentligt.

Ett par dammar intill åsystemen, vilka lämpar sig väl för t ex smådopping, änder och rörhöna, bör rensas upp då de i stort sett saknar klarvattenyta. Den ena ligger vid samman-flödet mellan Hörstad bäck och Örstorpsbäcken på norra sidan, och den andra norr om Saxån väster om vägen mellan Saxtorp och Södra Möinge.

Ängarna norr och söder om Saxån, mellan motorvägen och cykelbanan vid Häljarp är starkt igenväxande. Närheten till strandängarna vid Lundåkrabukten gör att de skulle kunna fungera som reproduktionslokal för flera sjöfåglar och vadare, samt för tättingar som gulärta och ängspiplärka. Slåtter och införande av bete vore en utmärkt åtgärd. Här skulle även kunna anläggas dammar för sjöfåglarna.

Slutligen bör nämnas att tillgängligheten till åarna idag är tämligen begränsad. Någon form av vandringsled eller dylikt längs åsystemen skulle ge allmänheten en möjlighet att uppleva den vackra naturen i området.

II. Inventering av biotoper för kungsfiskare, strömstare och fladdermöss vid Saxån och Braån 1999

För att avgöra vilka biotoper längs Saxån som är av värde för kungsfiskare, strömstare och fladdermöss har under juli månad 1999 en inventering genomförts av Roine Strandberg och Mattias Olsson.

Kungsfiskare

De övriga delarna av Braån är antingen igenväxta i för stor utsträckning eller rinner fram genom åkermark med föga tilltalande strandbrinkar.

Eftersom kungsfiskaren är mycket tillbakadragen under häckningstid, får det anses att endast de fyra potentiella häckningsplatserna inom kategori 1 är av större intresse; Gissleberga kvarn till Annelöv, Järnvägsbron vid Dösjebro till Furunäs i Saxån, Norra Möinge till Hembygdsgården, Asmundtorp samt Österfälad vid Braån.

Vid en större populationsexpansion, efter en rad gynnsamma vintrar, kan även någon av övriga kategoriserade åsträckor komma att hysa arten. Detta är dock ytterst tveksamt då det förefaller att vara normalt med stränga vintrar som decimerar stammen med jämna mellanrum. Dock kan detta inträffa något enstaka år.

Som det ser ut idag håller arten på att öka igen efter populationskraschen 95-97, och om de milda vintrarna håller i sig vore det intressant med en uppföljande inventering inom ett par års tid.

Strömstare

Populationen i Skåne har uppskattats till 25 par, trots att antalet rapporterade häckningar/häckningsförsök under 90-talet legat på ca 6-10 per år. Strömstaren hade ett bra häckningsår i Skåne 1998 med 9 kända, lyckade häckningar. Arten har i huvudsak sitt utbredningsområde i norra och östra Skåne, och endast några enstaka par är kända från västra Skåne. I Saxån har strömstare, med visshet, häckat vid Trollenäs sedan 1996. I övrigt hittades en ny lokal i Råån, vid Bälteberga, under 1998 (FiSk 1990-1998). Inga regelrätta inventeringar har genomförts längs Saxån, varför det är möjligt att arten förekommer/har förekommit med fler par.

Det finns endast tre lokaler längs Saxån som är lämpliga för strömstararna. Vid Trollenäs häckar som sagt redan ett par och förhoppningsvis kommer det att vara så även i framtiden.

Både Trolleån och Gissleberga kvarn är även bra övervintringsplatser, eftersom ån är öppen strömmande där året runt.

Åtgärdsförslag

För att öka möjligheterna för strömstararna att hitta bosättningar, vore det lämpligt med uppsättning av holkar. För råd och tips om utformning och placering, kan Skånes Ornitologiska Förening kontaktas.

Fladdermöss

Fladdermössen är i behov av håligheter för att tillbringa dagen och som yngelplatser, t ex i gamla lövträd som almar och ekar, i husens vindsutrymmen, under träpaneler och takpannor, gamla obebodda gårdar, vattenmöllor, och under stenbroar. Vintertid söker sig de flesta till grottor, kyrkvindar och likartade ostörda utrymmen där temperaturen håller sig en bit över fryspunkten hela dvaloperioden. En rad fladdermöss födosöker gärna vid eller i närheten av vattendrag, där insektstillgången är stor. Där vattendragen kantas av lövskog eller rik parkmiljö, beteshagar eller näringsrika kärrpartier är förekomsten ofta rikare.

Där åarna har större klarvattenytor har fladdermössen bra möjligheter att jaga, framförallt vid dammarna vid Trolleholm, Trolleån och Gissleberga kvarn i Saxån. Dessa tre lokaler är även de som hyser de bästa yngelplatserna och får därför anses vara de intressantaste längs åsystemen.

Åtgärdsförslag

Det är viktigt att det finns gott om håligheter och skrymmen, samt bra jaktmarker för att fladdermössen skall kunna föda upp sina ungar. Därför är det av stor betydelse att låta stora urholkade och ihåliga träd stå kvar, även om de anses vara döda eller döende. Att låta hus och gårdar ha lite öppna springor och håligheter är även det av betydelse.

III. Ett uthålligt jordbruk i Saxån-Braåns avrinningsområde

I trakten kring Saxån-Braåns avrinningsområde är produktionen av livsmedel en självskrivet och mycket betydelsefull näring. Närmare 80% av områdets yta upptas av åkermark som dessutom tillhör de bördigaste i Sverige. Det moderna jordbruket har dock orsakat en rad negativa effekter på Saxån-Braåns vattenkvalitet och på den omgivande miljön. Produktionen leder till läckage av både växtnäring och bekämpningsmedel. Som jordbruket bedrivs idag kan det även påverka markens långsiktiga bördighet och de omgivande ekosystemens inneboende produktionsförmåga. Vissa av skadorna kan vara omöjliga eller oöverstigligt dyra att reparera. Syftet med denna rapport är att beskriva möjligheterna att med bibehållen effektivitet och lönsamhet bedriva ett jordbruk som inte påverkar områdets långsiktiga produktionsförmåga. Tyngdpunkten har lagts på jordbrukets möjligheter att inom ramen för dagens teknik, lagar, värderingar och ekonomiska system gå i en mer hållbar riktning.

Arbetet har koncentrerats kring tre centrala miljömål, nämligen målet att halvera kväveläckaget, att halvera miljö och hälsorisker relaterade till bekämpningsmedel och att stärka den biologiska mångfalden. Jordbrukets effekt på åkermarkens långsiktiga bördighet samt livsmedelsproduktionens behov av fossil energi berörs också.

Inget av de tre ovan nämnda miljömålen har dock uppfyllts inom den tidsram som ursprungligen satts. Kväveläckaget skulle enligt målet minska från ca 46 till 23 kg/ha och år under perioden 1985-1995, men har enligt antaganden i rapporten bara minskat till 39 kg/ha. För att uppfylla målet borde det minska med ytterligare ungefär 16 kg/ha och år.

I rapporten föreslås åtgärder för att ytterligare minska läckaget, först och främst genom antagandet att lantbruket i området anpassas till det nuvarande stödet för resurshållande konventionellt lantbruk (förkortat reko-stödet*, se även rapportens förord). Åtgärderna beräknas sammantaget minska läckaget med mellan 6 och 10 kg/ha och år enligt tabell:

Kg N/ha och år
Utgångsläget (1997) 39
Minskat läckage genom: minskade gödselgivor 3 - 5
Mer effektiv vintergrön mark 2 - 3
Vårspridning av stallgödsel 1- 2
(Anläggning av våtmarker) (1- 2)
Summa 6-10 (7-12)

Beräknad minskning av kväveläckaget utifrån de föreslagna åtgärderna enligt resonemanget i texten (kg/ha och år)

Målet om halverad kemisk bekämpning har även beaktats med hänsyn till intensiteten i användningen, inte, vilket ofta görs, enbart med hänsyn till mängden använd aktiv substans eller till effekter relaterade till miljö och hälsa. Intensiteten, räknad i antalet behandlingar per hektar och år (antalet doser/hektar eller hektar-doser) har överhuvudtaget inte minskat sedan 1985 då det första halveringsmålet antogs.

I rapporten föreslås åtgärder enligt samma principer som när det gäller kväveläckaget. Användningen skulle då minska från nuvarande 145 600 doser per hektar till 119 600 doser per hektar enligt tabell:

Antal hektar-doser/år
Beräknat utgångsläge: 145 600
<i>Minskning genom:</i>
sprutfria skydds-/kantzoner 1 000
halverad dos i vårstråsäd 22 000
minskad dos i sockerbetor 3 000
Minskning totalt 26 000 (18 %)

Sammanställning över minskad användning av bekämpningsmedel utifrån föreslagna åtgärder (hektar-doser per år, eller behandlingar per år)

Den biologiska mångfalden har inte värderats i mätbara termer eftersom underlag saknas. Rapporten drar dock slutsatsen att grödstrukturen och, den för svenska förhållanden, intensiva användningen av bekämpningsmedel, knappast kan gynna mångfalden i åkerlandskapet. Relativt nya inventeringar över fågellivet i odlingslandskapet stärker denna teori. Även om både reko-stödet och andra odlingskontrakt avser att gynna flora, fåltvilt och insekter är det tveksamt om målsättningen skulle kunna uppfyllas ens om de föreskrivna åtgärderna vidtogs i hela området. Gröna öar och korridorer inrättade i odlingslandskapet kan knappast kompensera för den intensiva kemikalieanvändningen och avsaknaden av betande djur.

Ekologiskt lantbruk beskrivs som ett alternativ till reko-stödet i slutet av rapportens första del. Ett långliggande fältförsök med ekologiska och konventionella odlingsystem har använts som grund för bedömningen av hur en omläggning till ekologisk produktion i de fyra kommunerna skulle kunna påverka kväveläckaget. Av tabellen nedan framgår att läckaget sannolikt skulle minska i ungefär samma storleksordning som i det första alternativet.

Användningen av bekämpningsmedel skulle upphöra helt och förutsättningarna för stärkt biologisk mångfald sannolikt öka.

Miljöproblem	Förväntad minskning enligt miljömål	Beräknad minskning enligt föreslagna åtgärder	
		Konv. Miljöanpassat	Ekologiskt
Kväveläckage	16 kg/ ha o år	6-10 kg/ha o år	6-11 kg/ha o år
Bekämpningsmedel	70 0000 ha-doser	26 000 ha-doser	140 000 ha-doser
Biologisk mångfald	Ökad	?	Ökad ?

Sammanställning av resultaten av de föreslagna åtgärderna i jämförelse med förväntad minskning enligt statliga miljömål.

Lantbrukare är i allmänhet högst medvetna om att det jordbruk de bedriver påverkar den omgivande miljön negativt. Många känner sig dock begränsade av det detaljerade regelverk som omger deras verksamhet. Det blir dessutom svårt att se nyttan med reglerna när effekterna i form av förbättrad miljö låter vänta på sig.

För att vända jordbrukets utveckling i en riktning som ger förutsättningar för att de statliga miljömålen skall uppfyllas (och för att på längre sikt ge jordbruket möjligheten att utvecklas mot större ekologisk hållbarhet) måste hela samhället förändras. Användningen av icke förnyelsebara resurser måste ha ett högt pris och principer som "bästa tillgängliga teknik" och "förorenaren betalar" tillämpas med större allvar. Först då skulle till exempel läckaget av växtnäringssämnen uppfattas som den förlust av värdefulla och livsviktiga resurser som de egentligen utgör. Inte bara som ett nödvändigt ont som enkelt kan ersättas genom nya inköp. Då kan också den biologiska mångfalden ses som en förutsättning för den långsiktiga jordbruksproduktionen, inte bara som estetiskt inslag i det annars monotona jordbrukslandskapet.

En övergång till ekologisk produktion inom de fyra kommunerna skulle troligen ge lantbrukarna större möjlighet att möta de allt hårdare miljökraven som ställs från samhället. Orsaken är att reglerna för ekologisk produktion påverkar intensiteten i produktionen. Kraven på ökad självförsörjning skulle kunna leda till ökad samverkan mellan djurhållande gårdar och gårdar med enbart växtodling. Detta kan ge ökade möjligheterna för att ta itu med växtnäringssämneproblemen på ett mer långsiktigt sätt. När kvävetillförseln huvudsakligen sker på biologisk väg blir det omöjligt med kvävegivor i samma storleksordning som i konventionellt lantbruk. Förloras kväve och andra näringsämnen drabbar de inte bara miljön utan även lantbrukaren. Det är svårt och dyrt att ersätta förlorad näring i ekologiskt lantbruk. Detta ger lantbrukarna incitament för att hushålla med växtnäring på ett helt annat sätt än de ekonomiska miljöstöden kan ge. Regleringen av ogräs och skadegörare måste ske på biologisk /mekanisk väg vilket skapar mer varierade växtföljder som i sin tur gynnar den biologiska mångfalden.

I rapporten andra del beskrivs hur ett hållbart jordbruk, d.v.s. ett jordbruk som uppfyller kretsloppsvillkoren, skulle kunna se ut. Med minskade möjligheter att utnyttja icke förnybara resurser för att försörja jordens växande befolkning kommer varje hektar produktiv mark att behövas för odling av både mat, energi, textilfibrer, och en rad andra "nya" råvaror. I det perspektivet utgör åkermarken i Saxån-Braåns avrinningsområde en ännu viktigare resurs som måste hävdas på ett sätt som inte underminerar möjligheten att utforma ett hållbart samhälle. Detsamma gäller andra resurser som är starkt hotade i detta jordbruksintensiva område som t.ex. rent vatten och biologisk mångfald.

** På grund av allt för låg uppslutning kommer reko-stödet att upphöra från och med år 2000. Det förslag till ny stödform som ligger idag (december 1999) och som gäller området kring Saxån-Braån gäller stöd till fånggrödor och utebliven höstbearbetning. Därtill föreslås stöd till intensifierad rådgivning liknande det som ingår i nuvarande reko-stöd (Olofsson, S. pers. medd.).*